

5. Streszczenie

Niniejsza dysertacja „Semantyczno-pragmatyczne ujęcie trybu przypuszczającego w nauczaniu języka niemieckiego jako języka obcego. Perspektywa glottodydaktyczna“ dotyczy gramatyki deskryptywnej i glottodydaktyki, a tym samym wpisuje się w krąg językoznawstwa stosowanego. Rozprawa ta stanowi próbę ukazania zmodyfikowanego sposobu przekazania trybu przypuszczającego w języku niemieckim na poziomie akademickim. Propozycja przekazania wiedzy o Konjunktivie jest wynikiem analizy dotychczasowych omówień tego zagadnienia w niemieckich i polskich gramatykach teoretycznych. Z przeprowadzonych badań naukowych jak również z własnych obserwacji i doświadczeń jako nauczyciela akademickiego wynika, że tryb przypuszczający należy do tych obszarów gramatyki języka niemieckiego, które sprawiają uczącym się go najwięcej trudności. Studenci niższych roczników lingwistyki stosowanej i germanistyki dysponują wiedzą gramatyczną w tym zakresie na stosunkowo niskim poziomie, co pozwala wysnuć tezę, że dotychczasowe dydaktyczne opracowania Konjunktivu w podręcznikach bazujących na gramatykach preskryptywnych nie sprawdziły się, a metody jego nauczania wymagają zmian. Niniejsza praca jest próbą wyjaśnienia przyczyn i rozwiązania problemów związanych ze stosunkowo skomplikowaną i niejednokrotnie różną teoretyczną formą przedstawiania tego zagadnienia u różnych autorów. Zaproponowano takie ujęcie tematu, które przyczyni się do lepszego zrozumienia i czynnego użycia Konjunktivu. Opisana tutaj koncepcja skierowana jest wprawdzie do polskich studentów lingwistyki stosowanej i germanistyki, ale po odpowiedniej adaptacji może również znaleźć zastosowanie w nauczaniu studentów każdej germanistyki zagranicznej. Przy jej opracowaniu uwzględniono potrzeby i wymagania przyszłych tłumaczy i nauczycieli języka niemieckiego, jak również warunki, w jakich przyswajają oni sobie język niemiecki.

Punktem wyjścia dla podjętych rozważań jest analiza stanu badań nad trybem przypuszczającym języka niemieckiego, która stanowi znaczną i istotną jej

część. Rozdział drugi ukazuje różne jego aspekty (podziały, morfologię, paradygmaty, funkcje, relacje czasów, oraz aktualne tendencje w zastosowaniu) z perspektywy wielu wybitnych językoznawców. Okazuje się, że językoznawcze opisy Konjunktivu wykazują wiele rozbieżności, niejednoznaczności a nawet zawierają informacje, które wzajemnie się wykluczają. Niewątpliwie jest to spowodowane specyfiką przedmiotu badań, który podlega dość dynamicznym zmianom. Zmiany te, odczuwalne głównie w języku mówionym, nie są rejestrowane przez wszystkich językoznawców, gramatyki nierzadko różnią się w określaniu norm językowych w kontekście Konjunktivu, co prowadzi do pewnej dezorientacji i niepewności wśród autorów podręczników, nauczycieli wykładających przedmiot czy samych uczących się. Również stosowany przez większość językoznawców podział na Konjunktiv I i Konjunktiv II wydaje się być nieadekwatny do praktycznego użycia Konjunktivu, nie odzwierciedla on bowiem faktycznych, wynikających ze zmian językowych, wspólnych funkcji obu Konjunktivów i jest dzisiaj podziałem czysto morfologicznym. Z perspektywy dydaktycznej podział na Konjunktiv I i Konjunktiv II błędnie sugeruje uczącemu się wyraźne rozgraniczenie ich funkcji. Nazewnictwo modalnego podziału Konjunktivu wprowadza często w błąd również z tego powodu, że student poprzez analogię to innych kategorii gramatycznych jak np. Infinitiv I und Infinitiv II, czy Partizip I i Partizip II, błędnie przypisuje obu grupom różne znaczenia temporalne.

Wobec tych niekonsekwencji zasadnym wydaje się być przekazywanie studentom trybu przypuszczającego, który tak bardzo różni się od jego polskiego odpowiednika, w podziale semantycznym, gdzie poszczególne formy morfologiczne prezentowane są na płaszczyźnie syntaktycznej. Opisana w rozdziale trzecim metoda zakłada podział procesu nauczania trybu przypuszczającego nie na Konjunktiv I i Konjunktiv II, lecz na dwie sekwencje: Konjunktiv w zdaniu prostym i Konjunktiv w zdaniu złożonym, z których każda podzielona jest na dwa etapy: formy Konjunktivu dla wyrażenia teraźniejszości i przyszłości oraz formy Konjunktivu dla wyrażenia przeszłości. Za każdym razem punktem wyjścia jest morfologia, której opanowanie znacznie ułatwia zastosowane przy tym nazewnictwo temporalnego podziału Konjunktivu.

Morfologia przekazywana jest w oparciu o podział czasowników na słabe, mocne i pozostałe czasowniki. Wybór podziału i nazewnictwa został podjęty i odpowiednio uzasadniony na podstawie analizy literatury fachowej (rozdział 2.2.). Po wyjaśnieniu morfologii uczącym się prezentowane są funkcje poszczególnych form gramatycznych Konjunktivu, obrazowane przykładowymi zdaniami. Zachowane w ten sposób stopniowanie trudności prezentowanego materiału, gwarantuje jego przejrzystość i przyswajalność. Ponieważ metoda opracowana w niniejszej dysertacji ma charakter pragmatyczny, podkreśla się aktualne tendencje w użyciu trybu przypuszczającego (np. wypieranie syntetycznych form Konjunktivu przez formę Konditionalis I, różnice w zastosowaniu trybu przypuszczającego w języku potocznym i standardowym / w mówionym i pisanym, wskazanie na regionalizmy i formy, które obecnie nie są uznawane za normę, itd.). Uczącym wskazuje się na fakt, że niektóre zawarte w wielu podręcznikach i gramatykach dydaktycznych reguły dotyczące trybu przypuszczającego, straciły na aktualności i nie znajdują uzasadnienia w dzisiejszym języku. Zaletą opisanej metody jest również to, że zapewnia ona studentom wgląd w strukturę języka niemieckiego, uświadamia występujące w nim logiczne powiązania i zależności. Dzięki jej kompleksowości wiedza na temat języka zostaje usystematyzowana. Do optymalizacji procesu nauczania trybu przypuszczającego przyczynia się też włączenie do niego języka prymarnego (tu: polskiego) studentów. Na podstawie gramatyk kontrastywnych i konfrontatywnych wskazywane są różnice i podobieństwa w tworzeniu i stosowaniu trybu przypuszczającego w obu językach, co według badań, w przypadku dorosłych uczących się wspiera i przyspiesza proces uczenia się języka obcego.

Dla zilustrowania opracowanej metody zaproponowano w aneksie do niniejszej dysertacji przykłady ćwiczeń, które utrwalają tworzenie i zastosowanie poszczególnych form Konjunktivu. Przy tworzeniu ćwiczeń wykorzystano wybrane elementy różnych metod nauczania języków obcych (metoda gramatyczno-tłumaczeniowa, audiolingwalna, audiowizualna, komunikatywna) tak, by zoptymalizować proces nauczania i uczenia się tej konkretnej grupy docelowej.

